

Ileana Alexandra ORLICH

Gogol la Naționalul clujean

La fel ca și alte piese regizate de Mona Marian, dintre care amintesc *Mantaua* (dupa Gogol și Bulgakov) sau *Istoria comunismului și Femeia ținută și cei zece amanți* ale lui Matei Vișniec, recenta montare a *Revizorului* lui Gogol impresionează prin forța cu care este realizat și conceptualizat spectacolul propus de talentata regizoare a Teatrului Național clujean.

Deschiderea piesei aduce în prim-plan un portret colectiv al demnitarilor dintr-un mic orășel, un grup care reproduce ierarhia socială a spațiului de provincie. Folosind o gamă variată de costume bine alese și o distribuție care se încadrează perfect în contextul piesei, Mona Marian face posibilă o ilustrare scenică desăvârșită a vastei distanțe, sau mai bine zis a conflictului care există între personaje și funcția lor socială, felul în care „costumul ceremonial” alăturat comportamentului purtătorului său indică fraudă, corupția, necinstea și prostia vicleană a întregului târg – de la primar și familia sa la inspectorul școlar, dirigintele poștei, de la judecător, episcopul așezămintelor de binefacere, comisarul de poliție la corpul medical al județului până la moșieri și oameni de vază.

Rolul personajelor impecabil interpretate de întregul colectiv al actorilor clujeni ilustrează ideea esențială a teatrului lui Gogol, principala sa temă a responsabilității sociale susținute la nivel individual. Începută la sfârșitul anului 1834, când dramaturgul avea numai douăzeci și cinci de ani, pusă în scenă pentru prima dată în 1836, dar revizuită de câteva ori până ce ajunge la forma actuală abia în 1842, adică după 8 ani de la forma sa incipientă, *Revizorul* este o îmbinare extraordinară între personaje și conținutul dramatic. Rupându-se total de teatrul tradițional care prezenta sentimente și intrigi rezolvate prin confruntarea lor pe scenă, Gogol abordează în *Revizorul* un aspect filosofic prin intermediul scenei, acela al eticii sociale. Încălcarea regulilor codului etic la nivel social duce la o profundă degradare a valorilor normative și la formarea unui vid și a unei imponderabilități a ființei despre care mai târziu avea să scrie Milan Kundera.

La fel ca și Kafka, un alt autor preocupat de angajarea filosofică a valorilor sociale, care în *Procesul* sau *Castelul* îl trimite pe K. într-o lume din care lipsesc valorile morale normative, Gogol reliefează un personaj asemănător cu K. în persoana presupusului revizor *Hlestakov*. Ca și K.-ul kafkian, revizorul lui Gogol nu are niciun fel de bagaj psihologic, ci funcționează ca un fel de *blank slate* sau *tabula rasa*, pe care sunt grefate cele mai elementare instincte: foamea, lăcomia și plăcerile lumești, cum ar fi patima pentru jocurile de noroc, atracția sexuală ș.a.m.d.

Celebra deschidere a textului kafkian prin care K. afirmă că nu numai el, acuzat fără motiv, ar fi vinovat, ci că toți oamenii sunt vinovați, și căruia preotul îi răspunde că așa vorbesc toți oamenii vinovați, este anticipată cu aproximativ un secol înainte în primă scenă a *Revizorului*, atunci când primarul Anton Antonovici Skovnik-Dmuhonovski citește scrisoarea prin care este înștiințat că va sosi în orășelul său un inspector general sau revizor trimis din Sankt Petersburg. Avertizându-l pe primar, autorul scrisorii, Andrei Ivanovici Cimihov, își declară deplina înțelegere pentru culpabilitatea primarului și, de la sine înțeles, a tuturor oamenilor, o părere la care primarul Anton Antonovici subscrie cu voce tare în vreme ce citește aceste rânduri celor din jur:

Foto: Nicu Cherciu

Foto: Nicu Cherciu

„Întrucât știu că și tu, ca tot omul, ai oareșice mici păcate, fiindcă ești deștept și nu-ți place să-ți scape printre degete ceea ce-ți pică în palmă... (oprindu-se) – mă rog, treburi de-ale noastre – te sfătuiesc să-ți iei toate măsurile de prevedere.“

Scena aceasta dă tonul și acordă un curs firesc următoarelor întâmplări tocmai prin a accentua, de la început, lipsa preocupărilor, complicațiilor sau a intrigilor de ordin sentimental din piesă. Și aici trebuie din nou subliniată subtilitatea regizorală cu care Mona Marian se folosește, cu ajutorul ilustrației muzicale asigurată de Corina Sârbu, de binecunoscuta melodie rusă *Oci ciornâie*. Dincolo de predilecția declarată, și în același timp comică, a soției primarului, *Anna Andreevna*, pentru ochii negri, această melodie sugerează ineficiența sentimentalismului ieftin și supracotat în registrul teatrului tradițional.

Ceea ce devine transparent în piesă este inexistența unui fond etic, primordialitatea corupției ca urmare a încălcării legilor unei moralități elementare. Primarul *Anton Antonovici*, interpretat magistral de către Ovidiu Crișan, sărăcește oamenii în același mod sistematic în care merge, neclintit în credință, în fiecare duminică la biserică; judecătorul *Leapkin-Teapkin*, bine interpretat de către Dragoș Pop, își însușește pe viață, cu sprijinul nobilimii locale, mandatul unei funcții limitată legal la o durată de 3 ani; slugarnicul epitrop al așezămintelor de binefacere *Artemi Filipovici Zemleanika*, foarte bine interpretat de Cătălin Herlo, redă ticăloșenia administratorului care tolerează pentru bolnavii săi un doctor care „nu știe boabă rusește”; dirigintele poștelor, *Ivan Petrovici Spekin*, bine nuanțat de Cristian Grosu, după propria sa mărturisire, „citește de mult scrisorile și nu atât din spirit de prevedere, cât mai mult din curiozitate”; inspectorul școlar *Luka Lukici Hlopov*, desăvârșit în rolul făcut de Ramona Dumitrean, își scuza slugărnicia prin argumentul buneii creșteri: „Trebuie să vă mărturisesc că am fost educat în așa fel încât, dacă am dinainte pe cineva măcar și cu un rang mai mare decât mine, inima mi se face cât un purice și îmi pierd piuitul”. Cu nimic mai prejos decât demnitarii aleși în funcții, duetul comic *Piotr Ivanovici Dobcinski* (Anca Hanu) și *Piotr Ivanovici Bobcinski* (Adrian Cucu) certifică, prin talentul remarcabil al celor doi actori, caracterul obtuz, cârcotaș și imbecil al nobilimii locale.

Și celelalte personaje completează în mod convingător registrul corupției: Maria Munteanu acordă credibilitate scenică plângerilor femeii care se vede rămasă fără bărbatul trimis ilegal în armată; văduva unui subofițer, în interpretarea bine calibrată a Mariei Seleș, este biciuită în mod arbitrar pentru a plăca o încăierare publică unde șeful poliției trebuie să demonstreze necesitatea intervenției din partea celor ce mențin ordinea; soția primarului, bine aleasă în persoana actriței Angelica Nicoară, visează la o evadare improbabilă din plictiseala orașelului de provincie; iar *Maria Antonovna*, fiica primarului, și *Miška*, servitorul primarului, în interpretarea Rominei Merei și a lui Silviu Iorga, prezintă o a treia variantă reușită a personajelor-cuplu, în armonie scenică perfectă cu cuplul nobililor Dobcinski–Bobcinski și cu cel central al revizorului (Ionuț Caras) și al servitorului său (Cristian Rigman).

Lunga înșiruire de abateri și violări ale normelor etice și morale sunt văzute de Gogol drept crime grave contra umanității, cu consecințe devastatoare. La fel ca și K., personajul kafkian care devine tot mai agresiv în comportamentul propriu după ce este pus sub arest preventiv, demnitarii orașelului din piesa lui Gogol, o specie de gogomani pe stil rusesc, se întrec în perpetuarea corupției de care se știu deja contaminați. Astfel, de la primar la orașenii jecmăniți de autoritățile locale, toți se înghesuie să ofere mită presupusului revizor (un personaj credibil prin asumarea gradată a unei funcții din ce în ce mai bine însușită și stăpânită în interpretarea talentatului actor Ionuț Caras) și servitorului său (jucat cu deosebit aplomb de Cristian Rigman). Încărcată de ridicolul greoi și prostia grosolană a personajelor, succesiunea

Foto: Nicu Cherciu

scenelor dezvăluie nu atât un tablou social, cât o ilustrare grotescă a gradului avansat și a caracterului endemic al corupției din orașelul de provincie.

Desigur că Gogol nu intenționa să sugereze necesitatea unei schimbări sociale, ci oferă doar o satiră mușcătoare a cărei țintă sunt cei a căror lipsă de moralitate trebuie demascată și pedepsită în mod public. În acest scop, Gogol se folosește de scrisoarea așa-zisului revizor către un amic din St. Petersburg, în care este ridiculizat fără menajamente întregul târg. Această scrisoare interceptată de dirigințele poștei aduce în prim-plan ceea ce este deja bine știut despre toți demnitarii publici, dar în același timp este în mod sistematic acoperit prin minciună, fățărnicie și slugărnicie. Scrisoarea îi îndeamnă pe locuitorii orașului de provincie să privească dincolo de aparențele înșelătoare, pentru a-i putea demasca pe demnitarii corupți și despotici care își bat joc de viețile oamenilor, abuzând de funcțiile ce le-au fost încredințate. Prin mijlocirea dirigințelii poștei, care-și dovedește încă o dată necinstea atunci când citește corespondența adresată altora, scrisoarea revizorului impostor ajunge în mod comic la destinația potrivită și este citită chiar de cei cărora le este menită.

Desigur că scrisoarea este o aluzie prea puțin voalată la rolul important, în concepția lui Gogol, al dramaturgului în societate. Dezvăluirile făcute publice după citirea scrisorii reduc protagoniștii la tăcere – cuvintele nu mai pot exprima nimic și atunci personajele rămân mute. Piesa se termină așa cum a început, cu același grup al demnitarilor locali, de data aceasta reduși la o confruntare fără cuvinte cu propriile lor „crime”. Peste ei par să plutească mesagerii trimiși să-i tragă la răspundere, improbabilul revizor și servitorul său, perfect calibrați pe fundalul sonor al *Războiului stelelor* al lui Kubric, care aduce lumea despotismului demnitarilor din târgușorul rusesc al secolului al XIX-lea la nivelul scenei noastre. Este o lume pe care spectatorul român contemporan o înțelege, la rândul său, dincolo de cuvinte.